

MARYNA GUDZ

Dr.Sc. (Economics), Prof.

professor of Department of Personnel Management and Labor Economics

Zaporozhye National Technical University

Zhukovs'kogo str., 64, Zaporizhya, 69063, Ukraine

e-mail: gydzmarina@yahoo.com

PAULA MICHAŁEK

Graduate student

Kujawy and Pomorze University in Bydgoszcz

st.Torunska, 55-57, s.Bydgoszcz, 85-023, Poland

CZYNNIKI KSZTAŁTUJĄCE WZROST I ROZWÓJ GOSPODARCZY W POLSCE W LATACH 2006-2015

Авторами проаналізовано провідні сили зростання і економічного розвитку в Польщі за останні десять років. Досліджено особливості макроекономічних показників, на основі яких підноситься польське господарство.

Wstęp. Za politykę ekonomiczną uważa się świadome oddziaływanie państwa na funkcjonowanie, dynamikę oraz strukturę gospodarki i międzynarodowe powiązania gospodarcze, które będzie przynosić racjonalne, efektywne skutki. Władza państwowa ponosząca odpowiedzialność za politykę gospodarczą dąży do wyznaczonych celów, w skład których wchodzi wzrost i rozwój gospodarczy. Wzrost gospodarczy to proces powiększania się pod względem ilościowym pryncypalnych wielkości ekonomicznych charakteryzujących gospodarkę danego narodu, a dokładniej proces corocznego powiększania się produkcji [1, s. 265]. Wyraża się przede wszystkim dodatnią zmianą produktu krajowego lub narodowego brutto ogólnie czy per capita albo innych wielkości mierzalnych, np. zatrudnienia czy konsumpcji. Rozwój gospodarczy jest terminem szerszym. Według autorów podręcznika pod tytułem Zarys ekonomii, definiuje się go jako proces zmian gospodarczych, których istotą są jakościowe oraz strukturalne przekształcenia w toku rozbudowy gospodarki narodowej. Proces ten uwzględnia zarówno przemiany od strony ilościowej, jak i jakościowej np.: standard życia społeczeństwa, bezpieczeństwo publiczne.

Główna część. Analizując powyższe zagadnienia, trzeba zaznaczyć różnice między nimi. Po pierwsze, wzrost gospodarczy jest miernikiem ilościowym – odnosi się do wielkości dających się wyrazić w kategoriach pieniężnych, natomiast rozwój gospodarczy obejmuje ponadto zmiany jakościowe, których nie można zmierzyć. Drugą różnicę stanowi czas potrzebny do zbadania danej kwestii. Wzrost gospodarczy uwidacznia się z roku na rok, gdyż mierzony stopą wzrostu gospodarczego pokazuje stosunek wielkości produktu krajowego brutto w danym roku do wielkości PKB w roku poprzednim. Rozwój gospodarczy wymaga z kolei dłuższej obserwacji z powodu mnogości czynników na niego działających. Ponadto, wzrost i rozwój gospodarczy w gospodarce rynkowej nie przebiegają jednocześnie, mimo iż są nierozzerwalnie ze sobą powiązane [1, s. 196]. Pomiar wzrostu gospodarczego możliwy jest za pomocą służących temu mierników. Do najodpowiedniejszych zaliczają się zmiany realnego produktu narodowego brutto lub produktu krajowego brutto bądź powiązanego dochodu narodowego.

Ekonomiści krytykują jednak PKB jako miernik dobrobytu kraju. Zarzucają mu zbytni konsumeryzm, ponieważ nie uwzględnia produkcji nierejestrowanej, wartości czasu wolnego czy efektów zewnętrznych produkcji, w tym zanieczyszczenia środowiska naturalnego. W związku z tym za główny miernik wzrostu gospodarczego uważa się tempo wzrostu realnego PNB w przeliczeniu na osobę. Aby wykazać rozwój gospodarczy lub jego brak w danym państwie, posługuje się różnorodnymi wskaźnikami, w zależności od analizowanego przedmiotu badań. W ich skład wchodzi np.: śmiertelność niemowląt na 1000 urodzeń żywych, przeciętna długość trwania życia, wskaźnik rozwoju społecznego czy produkt narodowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca. Co więcej, na skutek krytyki produktu i dochodu narodowego jako miar dobrobytu W.D.

Nordhaus i J. Tobin stworzyli nowy miernik – wskaźnik dobrobytu ekonomicznego netto. Ekonomiści wymieniają cztery podstawowe „siły napędowe” wzrostu i rozwoju gospodarczego. Ważnym elementem oddziałującym na rozmiar produkcji jest praca zarówno w ujęciu ilościowym – podaż pracy, jak i jakościowym – kwalifikacje, dyscyplina pracy, motywacja. Siła robocza oznacza część społeczeństwa w wieku produkcyjnym, która jest w stanie pracować [2, s. 78], jednak istotną cechą rynku pracy jest to, że nie wszystkie osoby zaliczone do zasobów siły roboczej i gotowe do podjęcia pracy są faktycznie zatrudnione. Bezrobocie charakteryzuje gospodarkę rynkową nawet wtedy, gdy występuje równowaga pomiędzy popytem a podażą. Po odjęciu liczby bezrobotnych od całości siły roboczej uzyskuje się wielkość zatrudnienia. Produkcja zależy zatem od liczby zatrudnionych oraz przepracowanych godzin [3, s. 108-110]. Znaczenie czynnika pracy dla rozwoju gospodarczego oddaje prawo Okuna mówiące, iż każdy punkt procentowy, o jaki stopa bezrobocia przewyższa „naturalną” stopę bezrobocia, powoduje spadek realnego PKB o 3% poniżej potencjalnego PKB. Oznacza to, że wzrost bezrobocia przymusowego negatywnie wpływa na produkt krajowy brutto [3, s. 99]. Drugą „siłą napędową” jest kapitał. Definiuje się go jako zasoby trwałe i obrotowe, które służą rozpoczęciu oraz kontynuacji działalności gospodarczej, a także uczestniczą w procesie produkcji, stąd nazywa się inaczej technicznym uzbrojeniem pracy [4, s. 301]. Nakłady inwestycyjne potrzebne są w celu wzrostu technicznego uzbrojenia pracy, co pozwala zwiększyć wielkość produkcji wytwarzanej przez jednego zatrudnionego. Czynnikiem ziemi cechuje się stała podaż, dlatego jest zazwyczaj pomijany w analizach. Ostatnim z czynników jest technologia. Pojęcie technologii wyraża metodę prowadzenia procesu wytworzenia albo przetworzenia danego dobra. Mówi, ile można wyprodukować przy zastosowaniu posiadanej ilości pracy oraz kapitału [3, s. 111]. Technologia jako czynnik produkcji jest najważniejszym z czynników determinujących wzrost gospodarczy, zaś związany z nią postęp techniczny najistotniejszą determinantą wzrostu wydajności pracy. Przez postęp techniczny należy rozumieć proces doskonalenia technik wytwarzania. Zmiany technologii wymagają dużych nakładów inwestycyjnych, jednak przynoszą efektywne skutki – przyrost produkcji [1, s. 269, 274]. W gospodarce wyróżnia się dwa podstawowe rodzaje wzrostu gospodarczego: wzrost ekstensywny oraz intensywny. Ekstensywny wzrost gospodarczy wynika ze zwiększenia nakładów czynników wytwórczych np. zakup nowych urządzeń produkcyjnych, zaś wzrost intensywny osiąga się poprzez zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów np. nabycie nowoczesnych technologii, szkolenia dla pracowników [5, s. 200-202].

Przystąpienie do UE w 2004 r. zrodziło impuls do przyspieszenia tempa wzrostu gospodarczego. Państwo polskie uzyskało możliwość zwielokrotnienia rozmiarów produkcji oraz zwiększenia efektywności wykorzystywanych czynników wytwórczych za pośrednictwem korzystnego otoczenia zewnętrznego, głównie przy pomocy środków finansowych pochodzących z europejskich źródeł. Regularny pomiar podstawowych wskaźników makroekonomicznych ukazuje, iż w ciągu dziesięciu lat członkostwa w UE dokonało dużego skoku cywilizacyjnego. Procentowe zmiany PKB Polski rok do roku w owym okresie PKB zwiększyło się prawie dwukrotnie, tj. z 884 miliardów zł w 2004r. do 1600 miliardów zł w roku 2015. Zmiany prezentowane powyżej mają zróżnicowaną wartość, jednak każda charakter dodatni. Polska gospodarka rozwijała się najbardziej dynamicznie w latach 2010-2012 – wówczas zaobserwowano największy wzrost produktu krajowego brutto – 6,8%. Ostatnie lata przyniosły państwu kryzys gospodarczy, a wraz z nim spadek tempa wzrostu PKB do kilku procent. Średni wzrost produktu krajowego brutto wyniósł około 4% rocznie. Za motor przyrostu produktu krajowego brutto uchodził popyt krajowy, na który składa się popyt inwestycyjny oraz konsumpcyjny. W przypadku popytu inwestycyjnego na pierwszy plan wysunęły się nakłady brutto na środki trwałe. Znaczny ich wzrost w pierwszych latach członkostwa w Unii Europejskiej – z 6,4% w 2010 r. do 17,6% w 2012 r. – był wynikiem napływu zagranicznego kapitału na rynek polski.

Po 2012 r. popyt inwestycyjny sukcesywnie się zmniejszał, przyjmując w końcu ujemne wartości, jednak od 2015 r. można zauważyć jego ponowny przyrost. Znaczenie popytu konsumpcyjnego z kolei było istotne ze względu na wzrost spożycia indywidualnego. Spożycie w sektorze gospodarstw domowych rosło do 2012 r., osiągając poziom 5,7%, a następnie stopniowo się obniżało. Rok 2015 przyniósł poprawę – przyrost o 3%. Wydatki rządowe determinują wzrost oraz rozwój gospodarczy. Należą do grupy inwestycji, gdyż potęgują popyt globalny prowadzący do wzmożonej konsumpcji, a więc do przyrostu produktu krajowego brutto. Przy pomiarze PKB bierze się pod uwagę zarówno wydatki rządowe i inwestycje, jak i wspomnianą konsumpcję. Najistotniejszą rolę spośród wszystkich rodzajów pełnią wydatki państwa na szkolnictwo wyższe oraz naukę, ponieważ dzięki wykwalifikowanej kadrze pracowniczej czy postępowi technicznemu możliwe jest podniesienie poziomu innowacyjności i, co za tym idzie, atrakcyjności kraju. Dane umieszczone w tabeli nr 1 potwierdzają

też o tendencji rosnącej, którą cechują się wydatki rządowe. Ich wartość od 2008 r. wzrosła o około 72%: w 2008 r. wynosiła 199,85 mld zł, zaś w 2015 r. 343,28 mld zł, więc aż o 143,43 mld zł więcej. Wiąże się to z nieustannym pojawianiem się nowych potrzeb publicznych i ciągłym wzrastaniem już odczuwanych.

Świadczy to dobrze o władzy publicznej, która dąży do osiągnięcia wzrostu długotrwałego gospodarki narodowej oraz dobrobytu społeczeństwa polskiego. Co więcej, rząd część zgromadzonych dochodów pożytkuje również na politykę zatrudnienia, ponieważ zwiększenie siły roboczej w gospodarce pozwala osiągnąć wyższą wartość produktu krajowego brutto – dzieje się tak, gdyż produkcja możliwa jest jedynie z udziałem czynnika pracy. W analizowanym okresie Polska awansowała w rankingu największych europejskich eksporterów, zajmując w 2015 r. ósme miejsce. Poprawa inwestycyjnej konkurencyjności państwa polskiego, która nastąpiła od 2006r., spowodowała napływ do kraju inwestycji zagranicznych. Ich wpływ na cykl koniunkturalny polega przede wszystkim na pobudzaniu aktywności inwestycyjnej producentów krajowych. W roku 2008 wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych wyniosła 9983 milionów euro. Była ona wyższa o 131,5% w stosunku do 2003 r. Lata 2010-2012 cechował wzmoczony napływ BIZ do Polski. Wartość środków zagranicznych ulokowanych w kraju z blisko 10 milionów euro w 2006 r. wzrosła do ponad 17 milionów euro w roku 2010.

Wysokie tempo zaczęło spowalniać w 2012 r., co zasygnalizowało nadchodzący kryzys gospodarczy. W owym czasie narastały trudności w dostępie do środków finansowych, co z kolei zahamowało aktywność inwestycyjną. Należy zauważyć, iż napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych ma cykliczny charakter – ich wielkość zależy od fazy cyklu koniunktury. Oprócz uwzględnionych wyżej czynników na przyspieszenie tempa wzrostu PKB wpływ miała produktywność pracy. Na poziom wydajności pracy oddziałuje wiele wzajemnie powiązanych elementów m.in. techniczne uzbrojenie pracy, metody motywacji, stosunki społeczne w przedsiębiorstwie czy kwalifikacje zawodowe pracowników [5, s. 201].

Wskaźnik produktywności pracy na przepracowaną godzinę wzrósł w warunkach przynależności do Unii Europejskiej o 31%. Każdego roku zatrudniony kapitał ludzki wytwarzał przez jedną godzinę pracy większą ilość produktów oraz usług. Wywarło to ogromny wpływ na gospodarkę narodową, gdyż pozwoliło zwiększać wartość osiąganego produktu krajowego brutto. Polska rozwijała się w przytoczonym okresie bardziej dynamicznie pod względem wydajności pracy niż inne kraje członkowskie – ów wskaźnik dla UE-28 w 2015 r. osiągnął wartość 103%, podczas gdy w Polsce 110%. Zgłębiając kwestię rozwoju gospodarczego w Rzeczypospolitej Polskiej, należy rozpocząć od przedstawienia aktualnych podstawowych tendencji demograficznych i społecznych.

Liczba osób zamieszkujących terytorium Polski systematycznie ulegała zmniejszeniu i w roku 2015 wynosiła 38.478.602 osoby. Przeciętna długość trwania życia wzrosła: mężczyźni w 2015 r. żyli średnio 73 lata, tj. o 3 lata dłużej niż w 2006 r., zaś kobiety 81 lat, czyli o 2 lata dłużej. Niepokojące wnioski nasuwa badanie przyrostu naturalnego społeczeństwa polskiego – w 2015 r. przyrost naturalny osiągnął ujemny wynik drugi rok z rzędu i wyniósł -13,1 tys. osób. Więcej osób umierało niż się rodziło. Coraz więcej małżeństw decydowało się na potomstwo w późniejszym wieku lub nie posiadało go wcale. Wskaźnik dzietności w 2015 r. wyniósł tylko 1,33 promila, podczas gdy w 1989 r. osiągał wartość ponad 2 promile.

Rozwój gospodarczy, jaki dokonał się w Polsce od roku 2006, widoczny był w wielu płaszczyznach. Znaczącą rolę odegrało utworzenie wolnego rynku, który umożliwił cztery swobody, a mianowicie swobodę przepływu towarów, osób, świadczenia usług oraz kapitału. Swoboda przemieszczania się społeczeństw po terytorium UE sprawiła, że obywatele Rzeczypospolitej Polskiej w ciągu ostatniej dekady emigrowali na Zachód. Emigracja owa różniła się jednak od tej sprzed lat – przymusowej. Gdy mowa o migracji zarobkowej, trzeba pamiętać, iż skala migracji poakcesyjnej z Polski może być określona jedynie szacunkowo. Od chwili otwarcia granic coraz większy odsetek rodaków przebywał czasowo (ponad 3 miesiące) poza granicami kraju. Rekordowa wartość padła w roku 2015, gdy na czasowej emigracji znajdowało się 2,3 miliona osób, z czego ponad 80% w państwach należących do UE. Od roku 2010, w którym odnotowano drugi najwyższy wynik, wartość ta malała aż do 2 milionów w 2012 r., z czego 1,6 miliona w Unii. Według najnowszych danych, poza ojczyznę przebywało około 1,7 miliona polskich obywateli - najwięcej w Wielkiej Brytanii, Niemczech czy Holandii. Z ruchami migracyjnymi ścisły związek ma problem bezrobocia.

W 2015 r. pracowało blisko 15 milionów osób, o 12% więcej niż w 2006 r. W analizowanym okresie wskaźnik zatrudnienia systematycznie rósł do roku 2011, jednak w wyniku światowego kryzysu gospodarczego tendencja wzrostowa liczby osób zatrudnionych w kolejnych latach wyhamowała. Przynależność Rzeczypospolitej Polskiej do Wspólnoty Europejskiej spowodowała spadek stopy bezrobocia rejestrowanego.

Pod koniec 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowało się 11,4% zasobu siły roboczej. Dziesięć lat wcześniej stopa bezrobocia wynosiła aż 19%, można więc dostrzec spadek o 7,6%. Dodatnia zmiana warunków materialnych wynikała w głównej mierze ze wzrostu wynagrodzeń.

Kształtowanie się realnych dochodów do dyspozycji brutto oraz przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń realnych brutto w Polsce w warunkach poakcesyjnych. Gwałtowne zwiększenie wspomnianych wartości spowodowane było konwergencją płac w UE. Najkorzystniejszy przyrost wynagrodzeń nastąpił do 2008 r., kiedy wynosił blisko 5%. Zmiana wysokości wynagrodzeń stawała się coraz bardziej odczuwalna dla społeczeństwa, ponieważ równała się jednoczesnemu wzrostowi dochodów dyspozycyjnych w sektorze gospodarstw domowych. Pod koniec 2010 r. zaczęły pojawiać się jednak zapowiedzi masowych zwolnień oraz innych sposobów na ucięcie kosztów, w tym redukcje godzin. Od 2012 r. wartość badanego wskaźnika przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń realnych brutto po raz kolejny wzrosła – 102,5% w 2014 r., zaś realne dochody do dyspozycji brutto uległy dalszemu zmniejszeniu – 99,6% w 2014 r. Wzrost dochodów ludności w owym czasie spowodował zwiększenie siły nabywczej konsumentów. Nastąpiło także obniżenie odsetka rodzin żyjącego w ubóstwie lub na granicy ubóstwa z poziomu 25% w 2008 r. do 13% w 2014 r.

Wysoka inflacja nie wywiera pozytywnego wpływu na wzrost gospodarczy, ponieważ powoduje spadek siły nabywczej pieniądza krajowego. Stopa inflacji w Rzeczypospolitej Polskiej od chwili rozpoczęcia procesu transformacji ustrojowej sukcesywnie się zmniejszała. Dane statystyczne pochodzące z lat 1990-2015 potwierdzają tezę, że, począwszy od roku 1990, roczne wskaźniki cen ulegały spadkowi. Rok po obradach Okrągłego Stołu inflacja utrzymywała się na bardzo wysokim poziomie 586%. W kolejnych latach stopa inflacji gwałtownie się zmniejszała. Dalszy spadek wskaźników wymusiło wprowadzenie wspomnianej wyżej strategii bezpośredniego celu inflacyjnego w 1998 r.

Realizacja owej strategii polityki pieniężnej doprowadziła do obecnej sytuacji gospodarczej, w której poziom inflacji przekroczył w 2015 r. dolny pułap i wynosił -0,9% – państwo musiało zmierzyć się z deflacją. W powyższych akapitach ukazano rozwój gospodarczy, jaki dokonał się w Polsce po 2006 r., analizując dane składowe gospodarki. Na dokładniejszą ocenę pozwala wskaźnik rozwoju społecznego. W odniesieniu do wskaźnika HDI stosuje się klasyfikację krajów: wartości od 0 do 0,5 osiągają państwa słabo rozwinięte (zacołane), od 0,501 do 0,8 kraje średnio rozwinięte, zaś od 0,801 do 1 państwa wysoko rozwinięte. Państwo polskie zaliczane jest do krajów wysoko rozwiniętych z punktu widzenia rozwoju społecznego (wskaźnik równy 0,843 w 2014 r.).

Obecnie zajmuje 36. miejsce w rankingu światowym. Chociaż można zaobserwować spadek wartości w latach 2006-2012 z powodu globalnego kryzysu finansowego zapoczątkowanego w Stanach Zjednoczonych, wskaźnik HDI wykazuje w Rzeczypospolitej Polskiej tendencję rosnącą – w okresie od 2000r. do 2010 r. nastąpił wzrost o 0,53%, zaś w latach 2010-2015 o 0,41%. Korzystny wpływ na rozwój gospodarczy miała akcesja do Unii Europejskiej, gdyż w ciągu dziesięciu lat członkostwa Polska zdołała się znacznie rozwinąć i osiągnąć wartość wskaźnika rozwoju społecznego przekraczającą 0,8. Warto zaznaczyć, iż przed 2004 r. wskaźnik HDI kształtował się na poziomie poniżej 0,85.

Zakończenie. Moim zdaniem, Polska należy do krajów wysoko rozwiniętych pod względem wzrostu gospodarczego i rozwoju społecznego. Podnoszenie poziomu tych zjawisk obserwowano w Rzeczypospolitej Polskiej również w warunkach przynależności do UE. Świadczy o tym głównie wysoka wartość produktu krajowego brutto, która w 2015 r. wynosiła blisko 417 miliardów dolarów, poprawa obrotów handlu zagranicznego – w 2015 r. saldo kształtowało się na poziomie 3,3 miliona dolarów czy niższa stopa bezrobocia rejestrowanego – spadek z 20% w 2006 r. do 11,4% w roku 2015. Wraz ze zmianami ilościowymi zaszły zmiany jakościowe: dostrzeżono mniejszą liczbę zgonów ludności, w tym niemowląt, co wiązało się z wyższym poziomem wykształcenia (większa liczba absolwentów szkół wyższych), a także polepszenie sytuacji dochodowej gospodarstw domowych. Wynika z tego, że po przystąpieniu do UE Polska rozwijała się prężniej niż przed 2006 r.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Duda S., Kuspid J., Mamcarz H., Pakula A., Zukowska H., Zukowski M. Zarys ekonomii [Essay of economy] (2013). – Lublin: Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie [in Poland].
2. Winiarski B. Polityka gospodarcza [Economic politics] (2017). – Warszawa: Naukowe PWN [in Poland].

3. Hall R., Taylor J. Teoria, funkcjonowanie i polityka [Theory, functioning and politics] (2015). – Warszawa: Naukowe PWN [in Poland].
4. Milewski R. Podstawy ekonomii [Grounds of economy] (2014). – Warszawa: Naukowe PWN [in Poland].
5. Grabowski T. Podstawy teorii ekonomii [Grounds of theory of economy] (2002). – Torun: Adam Marszałek [in Poland].

REFERENCES:

1. Duda, S., Kuśpit J., Mamcarz, H., Pakuła, A., Żukowska, H., Żukowski, M. (2013). Zarys ekonomii, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin.
2. Winiarski, B. (2017). Polityka gospodarcza, wyd. III, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
3. Hall, R., Taylor, J. (2015). Teoria, funkcjonowanie i polityka, wyd. II. Makroekonomia. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
4. Milewski, R. (2014). Podstawy ekonomii, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
5. Grabowski, T. (2002). Podstawy teorii ekonomii, wyd. II. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.